

Fransa ile Türkiye Arasında Ortak Müsterek Arayışı - İtir Aykut

Türkiye-Fransa ilişkilerinin bugün geldiği nokta, bundan kötüsü olamaz dedirten bir seviye. Mevcut duruma iki ülkenin çatışan ulusal çıkarları üzerinden bakan bu yazı, orta vadede bölgesel güç olma iddiasındaki Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) liderliğine oynayan Fransa'nın ortak müsterekte buluşmasının her iki ülke için de daha rasyonel strateji olduğunu ileri sürmektedir.

Türkiye'nin AB üyeliği, mülteci krizi ve popülizm

Türkiye'nin AB üyeliği ihtimalini, yakın döneme kadar belli ölçüde inandırıcılığı olan ve bu boyutuyla ülkenin iç ve dış politikasına etki edebilecek güçte bir

kaldıraç olarak nitelendirebiliriz. Fakat bu ihtimalin, Fransa ve diğer birçok AB üyesi ülke vatandaşları açısından, İtalyanların tarihten gelen *Mamma li Turchi* (“Anneciğim, Türkler!”) ifadesinde kendisini bulan, korkutucu bir senaryoya işaret ettiği de ortadadır. Bu nedenle popülist politikacılar tarafından kolaylıkla araçsallaştırılan bir konuya dönüşmüştür. Fransa Kamuoyu Araştırmaları Enstitüsü (IFOP) tarafından [2008’de gerçekleştirilen araştırmanın](#) da gösterdiği gibi, Fransız halkını %80’i Türkiye’nin AB üyeliğine karşıdır. Bu çerçevede, 2022 Cumhurbaşkanlığı seçimleri yaklaşırken, sağ tandanslı oyları hedefleyen liderin ve bu arada da Macron’un mülteciler, Türkiye’deki Kürtlerin hakları ve Türkiye’nin AB üyeliği ihtimali gibi konuları sistematik şekilde kullanmaya çalışacakları akılda tutulmalıdır.

Nitekim, Cumhurbaşkanı Macron, daha Ocak 2018’de Cumhurbaşkanı Erdoğan’la Paris’te yaptıkları görüşmede tam üyelik yerine artık imtiyazlı ortaklığın değerlendirilmesini [tavsiye ederek](#) daha ilk görüşmelerinde soğuk rüzgârlar estirmişti. Ayrıca Fransa, Türkiye’nin AB üyelik müzakereleri sürecindeki 35 fasıldan 5’inde görüşmelerin başlamasına 2007’den beri engel olmaktadır. Her ne kadar Fransa’nın Türkiye’nin AB üyeliği konusundaki ikircikli tavrı yeni yeni değilse de bugün artık Fransa Türkiye’yi, Eylül 2020 Güney Avrupa Ülkeleri (Med7) Zirvesi’ndeki Cumhurbaşkanı Macron’un ifadesiyle, “ortak” olarak dahi görmemektedir. Bunda şüphesiz Türkiye üzerinden Avrupa’ya yönelen mülteci akımının da rolü büyüktür.

AB, tüm dengelerini altüst eden 2015 mülteci krizini henüz atlatamamışken, Şubat-Mart 2020’de İdlib çevresinde hızlanan çatışmaların tetiklediği yeni göç dalgasına karşılık, Suriye sınırına paralel bir güvenlik koridoru oluşturulması talebine Batılı müttefiklerinin yıllardır kayıtsız kalması sonunda Türkiye’nin sabrını taşımış ve sınırları gerçekten açmaktan başka çare kalmadığı düşüncesine getirmiştir. Bu çerçevede Cumhurbaşkanı Erdoğan 9 Mart’ta gittiği Brüksel’de AB liderleriyle aylardır gündemden düşmeyen mülteci krizi görüşülmüş, biraz soyut bir açıklamayla ortak hareket edilmesi kararlaştırılmıştır. Fakat bu görüşme dahi Fransız basınına “Erdoğan ödenmeyen parayı istedi” başlıklarıyla yansımış, Türkiye’nin imajına bir darbe daha [vurulmuştur](#).

Cumhurbaşkanı Macron'un AB'nin ajandasının Türkiye tarafından [dikte edilemeyeceğini](#) söylemesi bir yana, AB'nin mültecilere sınırlarını kapayıp adeta bir kale duvarı örmesi, 2013 [Geri Kabul Anlaşması](#)'yla Türkiye'yi Avrupa'nın tampon bölgesi haline getirmiştir. Statükonun Türkiye açısından sürdürülebilirliği ekonomik ve güvenlik tehdidi nedeniyle artık kısa vadede bile mümkün değildir. Dolayısıyla, Fransa'nın, AB liderliğinde ciddiye, Türkiye'yle üyelik müzakerelerinin yanı sıra, mülteci krizini de gecikmeden çözmesi gerekecektir. Hem Fransa'nın ulusal çıkarları hem de AB'nin birlik çıkarları bunu gerektirmektedir.

NATO

üyeliği ve azalan müşterek güvenlik ümitleri

AB

gibi, ilişkilerin çok uluslu boyutunda yer alan NATO da Türkiye açısından önemli ve kendini uluslararası toplumun stratejik bir parçası hissetmesine yardımcı olan, aidiyet duyduğu bir yapıdır. NATO'nun ikinci büyük ordusuna sahip Türkiye, burada AB ülkeleriyle eşit seviyeden ilişki kurabilmektedir. Aynı zamanda sınır bütünlüğüne tehdit algıladığı Rusya karşısında da elindeki en değerli stratejik ittifaktır.

İngiltere'nin AB'den çıkma kararı ile Almanya Şansölyesi Angela Merkel'in görevini yakında bırakacak olması, Fransa'nın Avrupa'da öne çıkmak için bulunmaz bir fırsat yakaladığını düşünmesine neden olmuştur. Bu çerçevede, Cumhurbaşkanı Macron'un sansasyonel ['beyin ölümü'](#) açıklaması, aslında ABD'den bağımsız bir Avrupa güvenlik sistemi kurulmasıyla ilgilidir. Tabii Türkiye'nin Suriye'deki askeri operasyonlarında NATO'yla istişare etmemesi de ona bu bağlantıyı kurma imkânı [vermiştir](#). Türkiye'nin Rusya'dan satın aldığı uzun menzilli füze savunma sistemi yüzünden zaten gergin olan Türkiye-NATO ilişkileri, Türkiye'yi de merkezine alan bu tartışmayla daha da derinleşmiştir.

Türkiye'nin

NATO üyeliğinin tartışılır hale gelmesi, Soğuk Savaş sonrası dünyada zaten

yalnızlaşmakta

olduğunu ve jeostratejik değerini yitirdiğini düşünen Türkiye açısından sorunlu bir duruma işaret etmektedir. Öte yandan, giderek bozulan Türkiye-ABD ilişkileri, Rusya'nın hem Karadeniz'de hem de Suriye'de aktif hale gelmesi, ABD'nin

belli ölçüde kendi içene odaklanarak Orta Doğu'da güç boşluğu yaratması, dışarıda

Irak, Suriye, Yunanistan gibi ihtilafli sınır komşuları, içerideyse PKK'dan gelen güvenlik tehditleriyle uğraşan Türkiye'yi bölgesel güç olmaya ve dış politikasında otonomi arayışlarına sevk etmiştir.

Tüm bu tehditlerle boğuşan Türkiye için, NATO üyeliği hayati bir çıpadır. Bütün bu nedenlerle beyin ölümü sözüne belki de en çok tepki verenin Türkiye olması şaşırtıcı değildir. Fransa'nın NATO içindeki yeriye nükleer güç olması ile uçak ve silah endüstrisindeki küresel konumu nedeniyle vazgeçilmezdir. Avrupa Ordusunun geleceği ise en azından şüphelidir. Dolayısıyla iki müttefikin giderek artmakta olan dış aktör kaynaklı tehditler karşısında, birbirleriyle çatışmak yerine aynı blokta olduklarını hatırlayarak güçlerini birleştirmeleri daha rasyonel bir yaklaşım olacaktır.

Doğu Akdeniz, Enerji Güvenliği ve Deniz Yetki Alanları

İlişkilerdeki bir diğer çatışma noktası, Doğu Akdeniz'deki enerji tartışmalarının tetiklediği Libya üzerinden yapılan veraset savaşıdır. Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin, deniz alanlarındaki hidrokarbon arama çalışmalarına KKTC'yi dahil etmeyerek hak ihlali yaptığını, Türkiye'nin de dahil olduğu hakkaniyetli paylaşım şartları oluşturulmadığı sürece bölgede arama yapacağını ifade [etmektedir](#). Buna karşılık, Türk firkateynlerinin eşliğindeki arama gemilerinin 2019 yazında arama faaliyetlerine başlaması üzerine AB'den Türkiye'ye [kınama](#) ve yaptırım tehdidi gelmiş, Yüksek İstişare Diyalogu dahil, tüm üyelik görüşmeleri durdurulmuştur.

Fransa'nın Doğu Akdeniz meselesine AB'den bağımsız müdahil olmasıysa, Fransız enerji şirketi TOTAL'in Doğu Akdeniz konsorsiyuma İtalyan ENI'yle birlikte

katılması itibariyle taktik, bölgenin geleceğinde söz sahibi olmak açısından da stratejik bir adımdır. Takip eden dönemdeki Türk-Yunan gerginliği ise, Fransa'ya hamilik için elverişli bir platform sağlamıştır. Yunanistan Başbakanı Kyriakos Mitsotakis'in Ocak 2019'daki Fransa ziyaretinin ardından Macron'un bölgeye Fransız savaş gemileri göndereceğini [açıklaması](#) bu nedenle sürpriz olmamıştır. Bu vesileyle Fransa, Doğu Akdeniz'de Türkiye ve Rusya'nın artan etkinliğine karşı adım atma imkânı bulmuştur. Bu nedenle hızla Yunanistan'ın yanında yer almış, askeri güç desteğinde bulunmuş ve AB'yi Türkiye'ye yaptırım uygulaması için harekete geçirmeye çalışmıştır.

Türkiye'nin Oruç Reis sismik araştırma gemisinin bölgedeki faaliyetleri ve ardından ilan edilen Navtex'ler üzerinden iyice gerilen Türk-Yunan ilişkileri, Fransa'nın 1 Eylül'de Charles De Gaulle uçak gemisini bölgeye göndereceğini duyurmasıyla yeni bir seviyeye ulaşmıştır. Ardından Yunanistan'ın Fransa'dan 2 milyar Avroluk bir anlaşmayla [18 Rafale](#) savaş uçağı almaya hazırlanması, Fransa'ya önemli bir gelir kazandırırken, aynı zamanda sıcak çatışma riski artan bölgede de etkinlik sağlamıştır.

Buna karşılık, 1 Ekim'de Türkiye ve Yunanistan'ın NATO şemsiyesi altında güven artırıcı önlemler çerçevesinde 3 hafta süren toplantıların ardından gerilimi yatıştırmaya yönelik bir [güvenlik mekanizmasını](#) oluşturduklarını duyurmaları ile 2 Ekim'de gerçekleşen [AB liderler zirvesinde](#) alınan durumu izleme kararı bölgedeki gerilimin kontrolünü sağlamıştır. Böylece, Doğu Akdeniz'de uzun sürmesi [uluslararası aktörlerce engelleneceği](#) düşünülen sıcak çatışma riskini azaltmıştır. Yine de Türkiye'nin bölgedeki haklarından vazgeçmeyeceği ortadadır. Yeniden yükselecek tansiyona karşı diplomatik alanda ikili ve çok taraflı adımların atılmaya başlanacağı ümidiyle, Fransa'nın bu diyalogda kolaylaştırıcı rol oynaması ve uzlaşmacı bir tavır takınması, Türkiye'yle ilişkilerini tekrar rayına oturtabilecektir.

Libya ve Afrika'da bölgesel rekabet

Libya aksında da Fransa'yı yakından ilgilendiren konular vardır. Zira Libya, Fransa'nın silah ve uçak endüstrisi için önemli bir pazardır. Ayrıca Afrika'nın en büyük, dünyanın 10. büyük petrol rezervine sahiptir. Buna karşılık Kaddafi sonrasında oluşan güç boşluğunun radikal terör unsurlarınca doldurulması ve takip eden iç savaşla Avrupa güvenliği için önemli bir soruna dönüşmüştür. Bu noktada Fransa, BM tarafından tanınan Fayed El Sarraj liderliğindeki Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) yerine, ülkenin petrol rezervlerini kontrol altında tutan General Halife Hafter liderliğindeki Libya Ulusal Ordusu'nu özellikle radikal unsurlarla mücadele ettiği düşüncesiyle desteklemiştir. Fransa'nın ayrıca Sahel'de bulunan [4.500 Fransız](#) askeri için de endişe etmektedir.

Türkiye'nin Ocak 2020'de Libya'ya asker gönderme kararı almasından sonra Fransa, Türkiye'yi BM ve Berlin Konferansı kararlarını ihlal edip, bölgeye silah göndermekle, Türkiye ise Fransa'yı BM'nin tanımadığı Hafter'e askeri yardımda bulunmakla suçlamıştır. Fakat, Mart 2020'de Fransa'yı ziyaret eden UMH İçişleri Bakanı Fethi Başağa'nın açıklamalarından anlaşıldığı üzere Fransa, sürpriz şekilde Hafter'e askeri desteğini çekme kararı almıştır. Ardından da çok geçmeden Airbus ile UMH hükümeti arasında [Airbus 135 ve Airbus 145](#) helikopterleri alımı için de bir anlaşma yapıldığı ortaya çıkmıştır.

Öte yandan Türkiye'nin de Afrika'ya hem yumuşak hem de askeri güç projeksiyonu yapması bölgesel güç olma arzusunun bir yansımasıdır. Kaddafi'nin ardından Türk iş dünyasının Libya'da ortada kalan [alacakları](#) ile projelerinin değerinin yaklaşık 30 milyar ABD Doları civarında olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla Libya'daki güç boşluğunun giderilmesi Türkiye için ekonomik anlamda da önemli bir mevzudur.

Libya'da üzerinden Türkiye ile Fransa arasında yaşanan gerginlik, 10 Haziran'da bölgedeki NATO misyonunda görevli Courbet isimli bir Fransız firkateyninin Türkiye'den yola çıkan Tanzanya bandıralı bir kargo gemisini, BM silah ambargosu kapsamında aramak istemesi ve gemiye eşlik eden Türk savaş gemilerince engellenmesiyle bir üst noktaya çıkmıştır. Yaşananlar ilgili olarak şikayetlerini dile getiren Fransa'nın NATO'dan beklediği desteği alamaması üzerine Akdeniz'de NATO tarafından icra edilen Deniz Muhafızı Harekatı'ndan

[çekilmesinin](#) ardından gerginlik şimdilik yatışmış gözükmektedir.

Ortak müştereklerde buluşmak

Çıkarları çatışmasına rağmen, Fransa'nın dış politikayı önceliklendirerek liderliğine oynadığı AB'de Türkiye'yi karşısına almadan da güçlenmesi mümkündür. Kaldı ki, son aylarda görüldüğü üzere, AB içinde de küçük bir grupla (Yunanistan Kıbrıs Rum Yönetimi ile) bir arada kalma riskiyle de karşılaşabilecektir. Akdeniz'e kıyısı olan diğer AB ülkeleri İtalya, Malta ve İspanya'nın pozisyonları Fransa ile uyumlu [değildir](#). Bu çerçevede Fransa AB içerisinde Akdeniz politikalarına arzu ettiği desteği bulamamaktadır.

Türkiye'nin ise bölgesel güç olma arzusu, uluslararası ilişkilerindeki sıkışma ile ekonomik problemleri ve yalnızlaşmanın getirdiği hırçınlığın üstesinden gelmesiyle mümkündür. Suriye ve Levant'ın yeniden yapılandırılması, mülteciler, Libya'nın geleceği, enerji güvenliği, terörle mücadele gibi konularda iki ülkenin ortak müştereklerde buluşmaları mümkündür. Ulusal çıkarların bunu gerektirmesi bir yana, mevcut gerginliğin sona erdirilmesi, azalan verimler kanunu misali daha rasyonel bir strateji olacaktır.

Dr. Itır Aykut, 1992 yılında Boğaziçi Üniversitesi İşletme Bölümü'nden mezun olan Itır Aykut, ardından Birmingham Üniversitesinde Ekonomi Yönetimi Master'ını tamamlamıştır. Alcatel Cable, Unilever ve Turkcell'de 2005 yılına kadar yönetici olarak görev almış, aynı yıl profesyonel hayattan tamamen ayrılıp, iş hayatına girişimci olarak devam etmiştir. 2019 yılında Kadir Has Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden Doktorasını alan Aykut, üniversitenin İşletme Bölümünde iki yıl ders vermiştir. 2017-2019 yılları arasında Kadın Girişimciler Derneği Yönetim Kurulu'nda Dış İlişkilerden sorumlu olan Aykut, halen Avrupa Birliği'nden sorumlu grup lideridir. İş hayatı ve akademik çalışmalarına, Paris ve Londra'da devam etmektedir. Aykut evli ve iki kız çocuğu annesidir.

Bu yazıya atıf için: Itır Aykut, "Fransa ile Türkiye Arasında Ortak Müsterek Arayışı", *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 16 Ekim 2020, <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/10/16/fransa-ile-turkiye-arasinda-ortak-musterek-arayisi/>

Telif@UIK*Panorama*. Bu yazının tüm çevrimiçi ve basılı telif hakları *Panorama* dergisine aittir. Yazıda yer verilen görüşler yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, *Panorama* Yayın Kurulunu, dergi editörlerini ve diğer yazarları bağlamaz.